

Zichy Karolina grófnő, Károlyi Gyula anyja. Soraiból kitűnik, hogy épp most látogatta meg őt Széchenyi Béla, és elbűvölte őt. Szívesen látná 11 éves Palma lánya férjeként. Ajánlja továbbá Gyula fiát Széchenyi „hajlamába”. A Coneglianóból (olasz város) írt levélen Bartfai Szabó László publikációja szerint két dátum: 1858. június 24-e a levél elején, június 29-e a levél végén. Ez utóbbi elírásnak tűnik, hiszen Conegliano túl messze van ahhoz, hogy egy napon belül, tehát június 30-án Széchenyi Béla és társai onnan Bécsbe, Cenkre vagy Döblingbe érkezhettek volna. Ezért valószínűsítem a július 24-i dátumot a levél mindkét pontján.

71. Nem tudom, kit rejt a név.

72. *Adatok gróf Széchenyi István és kora történetéhez – 1808–1860.* II. 699.

73. „Ezt köztünk! Isten áldja!” 237. levél, 474.

74. *Adatok gróf Széchenyi István és kora történetéhez – 1808–1860.* II. 700

HAMISÍTATLAN IRODALMI FORRÁSVIDÉKEN Hajónapló a fél százados Vitorla-énekről (1967–2017)

■ 1. Az alábbi jegyzetek, bár elkerülhetetlenül személyes jellegűek, inkább a szerkesztő szerepét felvállaló szerző munka közbeni gondolatait, meglátásait és adalékait összegzik – emellett a szóban forgó könyvvel kapcsolatos (egyik) társszerzői mivoltomat sem kívánom megtagadni.

Egyben elmondanám, mi késztetett arra, hogy öt évtized elteltével elővegyem és leporoljam azt a *Vitorla-ének* című antológiát, amelyben 27 más szerzővel egyetemben, magam is ifjú versíróként léptem a közönség elé 1967 tavaszán.

Ma is vallom: az eseménynek bizony nagy feneket kerített akkoriban az irodalmi közvélemény – és nem csak! –, személyes emlékeim mégis inkább a külső szemlélőéhez hasonlatosak. Mint szerző természetesen büszke voltam a könyv megjelenésére, arra, hogy magam is ott lehetek a többi szerző közt, az esemény mégsem hatott rám elemi erővel és a meghatározó pillanatok kivételes hangulatával.

Bemutatkozó verskötetem akkor félig-meddig elfogadva, megszerkesztve, szerkesztőileg előzőleg agyondicsérve, ott feküdt már az Irodalmi Kiadó kolozsvári szerkesztőségének asztalán, a Forrás-sorozat egyik „reményteljesnek” tartott köteteként. Annak megjelenése, majdani fogadtatása foglalkoztatott akkor igazából engem, az antológia megjelenése inkább csak enyhítette a bennem feszülő szereplési vágyat. (Utólag visszatekintve, gyaníthatóan nem voltam egyedüli e „kívülállósággal”: rajtam kívül Balla Zsófia, Elekes Ferenc, Farkas Árpád, Kenéz Ferenc, Király László, Molnos Lajos is ott álltak már, saját kötettel a szerzővé avatás küszöbén, vagy éppen átlépték azt; gondolom, azért egyikünk sem „hasonlott meg” a közös fellépés megkésett élménye miatt...)

2. Az eseményre, az antológia megjelentetésére az Ifjúsági Könyvkiadó több éven át készülődött. (A kiadás éveként 1967 van feltüntetve.) Az előzmények sem érdektelenek.

A második világháború után feltűnt romániai magyar költők addig csupán egyetlen közös antológiával jelentkeztek, még 1950-ben; az akkori, csoportosnak látszó nemzedéket (Bárdos B. Artur, Hajdu Zoltán, Márki Zoltán, Majtényi Erik és Szász János személyében) öten képviselték. (*Ötven vers.* Az előszót ír-

ta Gaál Gábor, 1950). A későbbi *Vitorla-ének*hez képest jóval szegényesebbnek és egyoldalúbbnak nevezhető szerzői mezőny a maga korában sem volt túlságosan nyitottnak nevezhető; elvileg akár olyanok is szerepelhettek volna benne – ha nemzedéki névsorolvasás lett volna a cél –, mint Székely János, Bodor Pál, Tóth István vagy Bajor Andor.

A szűk metszetű csoportos jelentkezés ezért aztán közönséges ideológiai demonstrációvá silányul, amelynek veszélyeit két őszintének szánt Majtényi-verssor kitűnően megvilágítja: „Ha tükrünk nem volna, / Milyen szépek lennénk.”

De létezik a tükör, emiatt aztán az *Ötven vers*, olvasatában, jobbára irodalomtörténeti adalékként maradt fenn az irodalmi köztudatban. Szerzői hangsúlyosan a maguk csoportosan is pártos elkötelezettségükről tettek hitet vele, hivatalos belépőjegyet nyerve ezáltal az új szellemű irodalom derékhadába.

A rá következő tizenhét esztendőben nem is került sor eszmeileg ennyire egybevágó, ideológiailag „érett” kollektív jelentkezésre.

(A jelen embere azt is gondolhatná, hogy ennek egyetlen oka az utánpótlás – megfelelő fiatal költők – hiánya. Ez viszont így hamis: költők, mint mindig, akkor is voltak, vannak és lesznek.)

3. Költőnemzedékekben – korcsoport értelemben – sosem volt hiány. Elég, ha Kányádi Sándorra, Páskándi Gézára, majd a Forrás-könyvsorozat beindulását fémjelző Lászlóffy-testvérekre, Aladárra és Csabára, Szilágyi Domokosra, Hervay Gizellára, Veress Zoltánra és a többiek jelentkezésére, irodalmi helykeresésére gondolunk, amely túlmutatott minden előző kirajzáson. Az pedig a korabeli történelmi-közéleti eseményeknek tudható be, hogy nem nyílt alkalmuk közös kiadói platformon, egységes vértetben fellépniük.

Az ötvenes évek elején a szovjet valóságot meghatározó, azt erőteljesen bomlasztani látszó „olvadás”, némi késleltetéssel, kihatva a szocialista tábor tagországainak közérzetére is, egyfajta irodalompolitikai liberalizációt indított be, amelyből helyenként erőteljes társadalmi mozgolódások is származtak (elég, ha csak a lengyel és a magyar ‘56-ra, azok következményeire, tágabb kisugárzására gondolunk), a fékeket kezükből kiadni nem akaró hatóságok mindenütt ultraforradalmi, partizán, avangárd reakcióktól tartottak, s azoknak igyekeztek elejét venni. Ez a kétségbeesett ideológiai igyekezet a fiatal alkotók bármifajta csoportos jelentkezését ellehetetlenítette – bár ez csak egy bizonyos határig sikerülhetett. Az eszmei erjedésnek ugyanis, a tiltásokon túl, csak úgy lehetett gátat vetni, ha látszólag engedékeny ellenlépések is történnének, melyek képében bizonsági szelepek lépnek működésbe.

Ilyen esemény volt példának okáért Magyarországon az *Új Írás* folyóirat elindítása (1961) a magyar irodalom sokszínűségének biztosítása végett; ezt bővítette ki újabb lehetőségekkel a *Mozgó Világ* alapítása (1971), majd időszaki szemléből folyóirattá avanzsálása.

Romániában a *Luceafărul* című irodalmi hetilap 1958-ban váltotta föl látványosan az 1948-as alapítású *Tânăru scriitor* (Fiatal író) folyóiratot, amely kezdetben a „tisztá eszmeiségű” fiatal kommunista írók bukaresti iskolájának fórumaként működött; a *Luceafărul* pedig, minden lényegi profilváltoztatás nélkül, a fiatal író társadalom szabadabb-újítóbb szellemű ideológiai műhelyként határozta meg, irányítását a kommunista ifjúsági szervezet vezetőségére bízva.

Nem sokra rá, a lap kisugárzása nyomán, a romániai könyvkiadás megteremtette a fiatal román lírikusok önálló jelentkezését szorgalmazó *Luceafărul* verseskönyv-sorozatot.

A romániai magyar irodalom viszonylatában e sorozat szolgált követendő/követhető mintául a Forrás-sorozat 1961-es beindítására is.

4. A ma már csak emlékeiben létező bukaresti Ifjúsági Könyvkiadó egykori szerkesztői, illetve közeli munkatársai tudnának igazán hitelesen és árnyaltan vallani az antológia történetének valós körülményeiről, háttéréről. E tanúságtétel hiányában jobbára spekulációkra szorítkozunk – a koronatanúk már végleg nincsenek köztünk. De élnek még a szerzők (a népes mezőnyből nyolcan igazoltak át mostanig az örök vadászmezőkre), s él még a kötet szakmai lektora, Jancsik Pál is.

És mindenekelőtt beszélnek a tények.

Tény ugyanis, hogy a *Vitorla-ének* antológia végső formájában sem kimondottan hurráoptimista kicsengésű – a tépelődő, kételyeket ébresztő hang is szerepel benne jócskán. Ebből arra következtethetünk: komoly egyensúlyozásra volt szükség ahhoz, hogy a kiadványtól elvárt bizakodás, életigenlés, az új idők melletti nyílt kiállás váljék döntően uralkodóvá a könyv egészében.

Tény továbbá a néhány esztendőre elhúzódó, késleltetett szerkesztési folyamat, a hosszasan nyitva tartott, állandó javításra erőltetett tartalomjegyzék, illetve azok a viták, melyeket a *Vitorla-ének* megjelenése kiváltott.

5. A *Vitorla-ének*, illetve szerzőgárdájának fogadtatásában két fő vonulat rajzolódik ki ma is.

Egyikük, túlbecsülve a kötet konjunkturális szerepét, elismerését nagylelkűen a kiadvány irodalmi értéktartományára is rávetíti. Úgy áll hozzá, mint ha csak egyetlen szerző csalhatatlan művével lenne dolga. Ez a fajta megközelítés jórészt impressziókra épül, publicisztikai eszközökkel közelít a könyvhöz, erőteljesen relativizáló. Alaphangjára az idén elhunyt Kántor Lajos értékelése a jellemző példa. „A *Vitorla-ének* – ha egészében nézem – nem olyan kötet, amely feljogosítna a fanyalgásra. És hogyan ítélnénk meg egy antológiát másként, mint egészében? Persze hogy érdekelnek a már kirajzolódó egyéni arcélek is, mégis leginkább a lírai »csoportkép«-re vagyunk kíváncsiak: milyen irodalmunk állapota, közérzete 1967-ben, hogyan tükröződnek eszményei 'a legtisztább és legjelentősebb pillanatban', a pályakezdekskor?" (Kántor Lajos: *Irigység és tanulság*. Utunk, 1967. 29.) E vonulatban ugyanakkor kivételt jelez az a fajta gyors reagálás, amivel az akkor még egyetemista Molnár Gusztáv – a kötet jelentősége mellett – a fiatal nemzedék nézőpontjából foglalta össze eszmei következtetését: „Tanuljunk már meg egyszer kételkedni, s a kérdéseket ne csak azért tegyük fel, hogy felelhessünk rájuk. Találjuk meg a módját, hogy az egyetemes ne legyen üres, tehetetlen, ellenséges erők szegüljenek benne, s vessék széjjel a mázt, ha nem elég erős!” (Molnár Gusztáv: *Tiszta lelkiismerettel*. Gondolatok a Vitorla-énekről – megjelenése napján. Ifjúságunk, 1967. június 29.)

A másik vonulat, kendőzetlen kritikával viszonyulva az antológiához, minimalizálni igyekezően az irodalomtörténeti pillanat szerepének fontosságát, előszeretettel kérdőjelezi meg a kötetbeli művek értékszínvonalát. Ama nyilvánvaló alapigazságból kiindulva pedig, hogy nem minden induló költőből lesz törvényszerűen befutott alkotó, a népes mezőnyre vonatkozó kételyeket ébreszt, s mintegy féltucatnyira zsugorítaná az általa elképzelt irodalmi versenyfutás befutóinak számát.

Az álláspont esztétikailag igényes képviselőjeként Szilágyi Domokos fogalmaz meg érvényes következtetéseket: „A *Vitorla-ének* most: újabb huszon-

nyolc személyre szóló belépő a vers birodalmába. Hogy a huszonnyolc közül hányan töltenek itt huzamosabb időt, hányan nyernek állampolgárságot – esetleg díszpolgárságot –: majd elválnak. E tekintetben korai volna ítélkeznünk; e tekintetben minden antológia – mint könyv –: korai. Más tekintetben viszont: ez a könyv – mint antológia –: kései. De még mennyire. Nem nagy dicsőségére a kiadónak: a szerkesztgetés ideje alatt néhány itt szereplő fiatal költő önálló kötettel jelentkezett, másoké sajtó alatt van. [...] Költőink jelenléte csak az indokolja, hogy verset írnak, hogy kötetük még (tisztelet a kivételeknek) nem jelent meg; de ezen belül: vannak itt tizennyolc évesek és harmickét évesek, akarnokok és tehetségek, együgyűek és bölcssek – végső soron: dilettánsok és költők egyaránt. Ez idő szerint, ugye. Legyünk méltányosak: a más erényeit szívesen vállalja ki-kí, hibáit annál kevésbé. Az effajta Jelenség-közösködés nem becsületes dolog. A Jelenség uniformist is jelent – s valóban érződik is ilyesmi, abban pl. ahogy költőink leróják az adót szülőatyjuk, Lászlóffy Aladár iránt –, de az uniformis a költészet ellensége. Előlegezzük hát a tiszteletet a kb. féltucatnyi költőnek, aki az antológia szerzői közül kiválnak. Ez már az idő – vagy, amint a Jelenség oly gyakran, hitelesen vagy csak szajkó-módra hangoztatja –: az Idő dolga.” (Szilágyi Domokos: *Huszonnyolc*. Igaz Szó, 1967. 9. 427–430.)

Ez utóbbi szemlélet egészével azért sem könnyű vitába szállni, mivel akár milyen prognózis, bár tényeken alapszik, sosem borítékolható teljes biztonsággal; a költővé-íróvá válás ugyanis sosem lesz a tehetség nagyságának mértéke – költő egyként lehet mind az eredeti hangú, a zseniális, mind a középszerű verselőlől egyaránt. Az értékszintjeik közötti különbségek nem kérdőjelezhetik meg alkotói mibenlétük lényegét.

6. Igaza van Szilágyi Domokosnak akkor, amikor rámutat: a *Vitorla-ének* népes szerzőgárdája távolról sem nemzedék a szó közös csoportosulást jelző értelmezésében. Közösként felmutatott platformjukat mesterségesen teremtették meg a kötet révén. E kényszereljárás mindenképpen az időbeni feltorlódás számlájára írandó, a kritikákban is gyakran szóvá tett késlekedés helyezte egy gyékényre a huszonnyolcakat. A számszerűségében imponáló csoportból eleve nem lehetett olyan egységes, karakteres arcvonal, mint a nagyváradi legendás *Holnap* antológia két kötete (1908, 1909) körüli tömörülés vagy az erdélyi *Tizenegyek* (1923) szerzői csapata, jóval később pedig az anyaországi *Kilencek* (generációs kötetük, az 1965/66-ban már készen álló *Elérhetetlen föld* – amelyet nemzedéktársuk szerkesztett – számos ideológiai hercehurca után, 1969-ben láthatott csak napvilágot, s rekordidő alatt elfogyott. Az ELTE bölcsészkarán verbuválódott nemzedék (név szerint: Győri László, Kiss Benedek, Konczek József, Kovács István, Mezey Katalin, Oláh János, Péntek [Molnár] Imre, Rózsa Endre, Utassy József). Oláh János így idézi fel egykori Canossa-járásukat az irodalompolitika útvesztőjében: „Az antológia megjelenése irodalmi életünk csodája, a monolitikus szervezethez ritka kudarcainak egyike.” Két kiadói visszautasítás után Juhász Ferenc, Kormos István, Nagy László és Váci Mihály pártfogó ajánlásával magánkiadásra gondoltak, de erre sem kaptak engedélyt. Fentiek közbenjárására végül Darvas József, az Írószövetség akkori elnöke intézte el, hogy az Ifjúsági Lapkiadó gondozásában mégis napvilágot lásson kötetük. „Addigra természetesen már a boltokban volt az a két antológia is (*Első ének*, Kozmosz Könyvkiadó, 1968; *Költők egymás közt*, Szépirodalmi Könyvkiadó, 1969), amelyeket a kiadók jóval a mi elutasításunk után kezdtek szervezni.” Az antológia körüli színjáték időszakában folyóiratot is

próbálták indítani. A *Kísérlet* című lap három száma – előzetes engedéllyel! – el is készült; Váci Mihály közbenjárására Molnár Mátyás, a vajai Vay Ádám Múzeum igazgatója vállalta a kiadást – de megjelenés előtt, 1970-ben elkobozta a rendőrség a számokat.” (In: G. Komoróczy Emőke: *A Kilencek*. 2007. Magyar Elektronikus Könyvtár).

Ami a *Vitorla-ének*et illeti, bizony, voltunk ott „kakukktojások” éppen ele- gen, s az erő nem is a teljesítmény szellemi jellemzőjeként, inkább a szerző- csapat fizikai súlyával hatott. Azt demonstrálta, a romániai olvadás korszaká- nak küszöbén, hogy egy új, népes sereg készen áll többé-kevésbé újító szel- lemben belépni az erdélyi irodalomba.

Amelybe a maga módján aztán ki-ki valóban be is lépett. Abban a pillanat- ban pedig, amikor ez bekövetkezett, kezdetét vette egyúttal a szétválás, a kiraj- zás elkerülhetetlen folyamata (ez még azok esetében is igaz, akik a huszon- nyolcakon belül valamiféle közös nemzedéki platformon álltak); ezt a folyama- tot kíséreltem meg az antológia „újrátöltésével” irodalmilag is dokumentálni. Az antológia megjelenése utáni viták (különösen az *Ifjúmunkás Vitorla-ének* vi- tája) ugyanis a lehető legélesebben vetették föl – bár létezését a hivatalos állás- pont hevesen tagadta – a nemzedéki kérdés jelentkezését és mibenlétét, a meg- újulásban játszott szerepét a romániai irodalomban.

7. A *Vitorla-ének* korabeli, illetve kései értékelésének egyik egybehangzó kulcsmegállapítása: szerzői csak részben, távolról se látványosan szakítottak a konzervatív költői hagyományokkal; „csöndes duhajoknak” bizonyultak egy olyan csapszékben, amelyekben legtöbbször életre-halálra szóló megújító küz- delmekre sarkall az élet. Az e tekintetben viszonylag egységes verseszmény- hez ugyanakkor jelentékeny gondolati „jölfésültség” is társult, ami hivatalo- san elfogadhatóvá tette – a kor domináns ideológiája számára is – egy ilyen kötet eredendően „avangárd” jellegét.

Markó Béla – a Körössy P. Józseffel közösen készített – *A magyar kártya* cí- mű beszélgetőkönyvében (Kossuth Könyvkiadó, Bp., 2013) emlékeztet azokra a tanulságokra, melyeket a *Vitorla-éneket* követő, sorrendben a második fiatal költői antológia (*Varázslataink*. Dacia Könyvkiadó, Kolozsvár, 1974) kezdemé- nyező szerkesztőjeként leszűrt magának. Említett kötet jellemzően a *Vitorla- ének*hez hasonlóan, alapos adminisztratív-ideológiai hercehurcákon ment ke- resztül – olyannyira, hogy Markó adott ponton felhagyott a szerkesztéssel, a munkát Jancsik Pálnak adva át; a helyzet keserű humora, hogy az általa jegy- zett címadó verset a cenzúra kitanácsolta ugyan a kötetből, de nem a címlap- ról, ahol azóta is hirdeti a korszak ellentmondásos voltát. Markó szerint a ver- sek közölhetővé „rázódása” ez esetben is egyfajta eszmei-művészi nivellálást hozott, s a kötet megjelenése már nem hatott a meghatározó, rendkívüli ese- mények erejével. Pedig ugyanolyan korszakjelző kiadvány volt a maga idejé- ben, mint az úttörőnek tekintett *Vitorla-ének*.

Nem véletlen, hogy a *Vitorla-ének* utáni, fiatal szerzők antológiái – a *Va- rázslatainkkal* egyazon évben megjelent *Szövegek és körülmények* (esszék, Kriterion), az egy év múlva ezt követő *Hangrobbanás* – a bánági fiatal költők antológiája – (Facla, 1975), majd a *Kimaradt szó* (Kriterion, 1979), az *Ötödik évszak* (Igaz Szó kiadása, 1980), illetve a *Bábel tornyán* (az *Echinox* szerzői- nek antológiája, 1984) többé-kevésbé törvényszerűen hasonló utat jártak be az összeállításától a megjelenésig, mint az írásunk tárgyául kijelölt versgyűj- tény, hűen igazodva a romániai irodalom egészének meghatározó kéregmoz-

gásaihoz és konjunkturális viszonyaihoz, a maga hepehupáival és kanyarjainak egyetemben.

A *Vitorla-énekekről* beszélve, tulajdonképpen minden olyan antológiáról is szólunk egyúttal, melyek időről időre, konjunkturálisan is alkalmas pillanatokban, fiatal szerzői évjáratoknak kínált esélyt – olykor ugyancsak megkésve – a kirajzásra és a majdani integrációra az irodalmi életbe.

8. Az 1989 előtti, fiatalok költészetét bemutató antológiák vitathatatlanul segítettek az esztétikai-ideológiai „túlnyomás” levezetését. Akaratlanul is, lehetőséget nyújtottak az eszmei éberség élesben való gyakorlására, próbatételt jelentettek alkotók, szerkesztők, kiadók számára, munkát adtak a kritikusoknak és a gyakorló ideológusoknak, a hatalom képviselőinek. Az antológiák száma, ha nem is látványosan, de idővel észrevehetően gyarapodott, de a könyvszerkesztés szabadsága igazából csak a rendszerváltozással következett be. Ma már azt is tudjuk, hogy mindez távolról sem járt együtt a könyvkiadás anyagi támogatásának fellendülésével.

Az 1989 utáni évtizedekben látványosan megszorított antológiákat nehéz lenne pontos leltárba-rendszerbe foglalni, elvileg ugyanis szabad az út mindenfajta kiadói kezdeményezés előtt – amennyiben sikerül biztosítani a hozzá szükséges gazdasági háttérrel. Lehetőségek és akadályok, esélyek és alkalmak az egész magyar nyelvterületen nagyjából hasonlóak – így a magyar nyelvű kiadványok sorában is se szeri, se száma. Ezek között jócskán találni olyanokat, melyek fiatal, illetve közlési fórumhoz nehezen jutó szerzőket igyekeznek érvényesíteni – nemegyszer minden kritika és szakmai körültekintés nélkül.

A gyakorlatilag felbecsülhetetlen termésből alább néhány vonulatot emelnék ki, melyek jelzik, hogy a Romániában élő fiatal magyar szerzők jelentkezése és irodalmi jelenléte milyen utakon-módokon valósul meg. Azt is mondhatnánk, hogy egy verselő fiatal előtt ma már nem áll semmiféle akadály – a művek tényleges létrehozásán kívül. A hagyományos fórumok mellett ma már nagy számú, határokat nem ismerő online felület kínálkozik a közléshez, ugyanakkor a hallgatóság előtt születő, stand up költői gyakorlat is mindinkább híveket toboroz, és fórumokat teremt magának. (Ehhez képest egy papíralapú versantológia ma már anakronisztikusan is hathat.)

a) Ennek ellenére, érdemesnek találok példaként kiemelni azt a még élő irodalmi kör gyakorlatát, mely a hagyományos utat követi. E tekintetben megemlíteném az a hagyományt, amit a több mint fél évszázados gyergyószentmiklósi Salamon Ernő (ma Kericsó Attila) irodalmi kör teremtett, amelyik 2016-ban már negyedik közös szerzői antológiáját mutathatta be, *Találkozások IV* címmel. (A következetesen őrzött cím mellett római számok jelzik az antológiásorozatot alakulását.) Azon túl, hogy a köri tevékenység eredményes munkájáért felmutatott művek irodalmi ajánlólevelet is jelentettek a szerzők számára, a kritikai szembesülés lehetőségeit is megteremtették a nyilvánosság bevonásával. Együtt szerepelnek e kiadványokban a már többszörösen bizonyított, befutott szerzők a legfiatalabbakkal, akik a kör utánpótlását jelenthetik. Az időről időre megjelenő antológiával ugyanakkor a gyergyószentmiklósi írók egy hivatalosan nem létező, lokális irodalmi fórumot pótolnak.

Hasonló megfontolás hívta életre Máramarosszigeten, 1994–2007 között a *Máramarosszigeti Havasok* című, antológiának álcázott folyóiratot, amely a Kolozsváron élő Gotha Róbert Milán fiatal költő szerint a helyi magyar szer-

zók „menhelye volt abban a városban, ahol egy magyar nyelvű hetilap nem vészelté át az egy évet”. (<http://www.szigetiporta.ro/kultura/454-a-masik-fabri>)

Az antológiát dr. Serényi-Sprenger Ferenc szerkesztette, néhai Fábri Sándor költő segítségével. Kitartó erőfeszítésüknek, a ma már fellelhetetlen lapgyűjteményeken kívül, alig van hivatalos nyoma. (Elképzelem, hogy egy ilyen antológia fenntartása, kivitelezése legalább akkora – ha nem lényegesen több – akadályt győzött le, energiát emésztett föl, mint ama legendássá magasztosult *Vitorla-ének*...)

b) Kitaposott utakat követ, saját elgondolásban az a *Fagyöngy* című könyvsorozat (1993–1997 között), melyet a székelyudvarhelyi *Ablak* folyóirat és főszerkesztője, Majla Sándor szorgalmazott. (A címet korábban már egy 1937-es prózai antológiai is viselte, amit Révai adott ki, s benne többek között Márai Sándor, Kosztolányi Dezső, Tamási Áron, Nyirő József is szerepelnek.) A kezdetben felkéréses alapon szerkesztett, később bővebb anyagból válogató kötetekben az erdélyi költészet képviselői többé-kevésbé rendszeresen képviselték magukat. A sorozat megszakadása után pár évvel, a csíkszeredai Pro Print Kiadó és a Hargita Kiadóhivatal vállalkozott „egy erdélyi irodalmi antológia közös kiadásának évente megismétlődő szép és nemes feladatára. *Erdélyi Szép Szó 2000* címmel összeállítottuk az erdélyi költők és prózaírók tavaly megjelent legjobb írásaiból válogatott, több mint ötven erdélyi író, költő alkotásait bemutató antológiát. Válogatásunk az erdélyi és magyarországi kulturális és szépirodalmi lapok, folyóiratok (*Látó, Székelyföld, Helikon, Korunk, A Hét, Alföld, Hitel, Jelenkor, Forrás, Kortárs, Élet és Irodalom, Bárka, Tiszatáj* stb.) számait alaposan áttekintve készült” – olvasható Ferenczes István, a *Székelyföld* folyóirat alapító főszerkesztője szándéknyilatkozatában a Pro Print Kiadó honlapján. Az azóta is folyamatosan megjelenő vegyes műfajú *Erdélyi Szép Szó* antológia, a műfaj korlátainak megfelelően, elsősorban a válogató szerkesztők (Fekete Vince, 2010-től Lövétei Lászlóval együtt) tájékozódási és ízlésbeli sajátosságait tükrözik, egyik lehetséges tükrö a friss erdélyi irodalomnak.

c) Különösképpen nem jelentenek újdonságot azok az antológiák, melyeket egy-egy irodalmi pályázat – számuk egyre csak szaporodik – legjobb anyagából állítanak össze. Példánk, amire itt hivatkozunk, annyiban rendhagyó, hogy egy Bukarestben megjelenő magyar napilap, a *Romániai Magyar Szó* (az 1989 előtti *Előre* utóda) irodalmi-kulturális melléklete (*Szabad szombat*) kezdeményezte 1992-ben, pályakezdő, még be nem futott tollforgatók számára, vegyes műfajban. A több hónapon át tartó pályázatra zömmel versek érkeztek, de érdembeli prózai alkotások is befutottak; ösztönzéseként a szerkesztőség azt ígérte, hogy a legjobb írásokat, díjazásuktól függetlenül, kötetben jelenteti meg. Így látott napvilágot 1995-ben, a Pro Print kiadó gondozásában az *Előszoba* című antológia (szerkesztette: Éltes Enikő és Cseke Gábor), amelynek olyan fiatal, tehetségesnek ígérkező pályakezdő nemzedéket sikerült előtérbe állítania, melynek tagjai zömmel jelenleg is ott vannak az erdélyi költészet és publicisztika élvonalában.

A pályakezdők, a fiatal tehetségek felkarolása mára már számos irodalmi folyóiratnak, fórumnak nem csupán szívügye, hanem életben tartó, folyamatossgot biztosító mindennapi gyakorlata.

9. Összegzőként elmondható, hogy a *Vitorla-ének* korszakosnak tűnő fontosságát nem annyira a könyv immanens értékei, inkább az irodalmi életben betöltött határkő-szerepe játssza. Az, hogy az Ifjúsági Könyviadóé volt a közvetlen kezdeményező/végrehajtó szerep, inkább a konjunktúrának tudható be.

Általa viszont a romániai magyar könyvkiadás tett gesztust a romániai magyar költészet utánpótlása felé, olyképpen, hogy az írói érvényesülés megkövesedett eszmei gátjait megbontva vállalt felelős kezességet huszonnyolc, az irodalmi alkotómunka különböző fázisainak állomásán álló szerzőért. Magára vette ama csoportos kísérletnek az ódiomát, amelynek pedig alig-alig volt előzménye a háború utáni Erdélyben.

A *Vitorla-ének* megjelenése, a benne jelentkező huszonnyolc szerző nyilvános bemutatkozásán túl, mindenekelőtt a felmutatás, az útnak eresztés bátorságát dicséri, s annak a vállalásnak emlékezésre méltó pillanata, melyben talán nem annyira a költők, inkább az őket nyilvánosság elé bocsátó szerkesztők játszották a kulcsszerepet.

A korabeli és későbbi vitákon, ellentmondásos értékeléseken túl állíthatjuk: hamisítatlan irodalmi forrásvidéken járunk (egyféleképpen belőle táplálkozott aztán évtizedeken át a pályakezdő írók Forrás-sorozata), ahonnan meghatározó erek (is) vezetnek az egyetemes magyar irodalom áramába.

Cseke Gábor

2017. augusztus 18.

KERTMŰVÉSZETI ALKOTÁSOK CLAUDE MONET ÉS ZIFFER SÁNDOR ÉLETMŰVÉNEK TÜKRÉBEN

■ Monet és Ziffer életművében közös a természet inspiráló erejének hatása és kölcsönhatása. Míg Monet fizikálisan is megalkotta inspiratív környezetét, Ziffer szerényen kialakított kertjéből művészi környezetet teremtett. Monet kísérletezett, majd festett kertjében, Ziffer elképzelte és megfestette kertjét. Míg Monet kertjében a pazar virágfajok látványa tökéletes impresszionista festményt kelt életre, Ziffer kertje próbára tette gazdájának képzelőerejét. A festők mindkét esetben – más-más módon – alárendelték művészetüknek a tájat. Bár a két festő előadásmódja merőben eltérő, közös hajtóerők vezényelték őket műveik megalkotásában: a *plein air* és a természet szeretetének szelleme által generált impulzusok és az érzelmek kendőzetlen kifejtésének vágya.

A végeredmény mindkét esetben egy gazdag életmű és két kert. Egyikőjük szerencsés, a másik kevésbé.

Monet kertje Givernyben

■ Claude Monet¹ francia impresszionista festő legismertebb műve a tavirózsákat ábrázoló festménysorozat. Talán *Monet kertje* sem ismeretlen a festészetet kedvelők számára, hiszen a katalógusok és monográfiák nem győzik hangsúlyozni azt, hogy a festő a múltó pillanat megörökítéséhez megtervezte, megalkotta inspiráló szigetét. A festészetben ritka példának számít az, amikor a festő előbb megkomponálja környezetét, kertjét. Monet egyik, Párizsba tartó útján fedezte fel Givernyt. 1883-ban költözött ide családjával, és haláláig a givernyi háza biztosította az igazi otthonát, és kertje volt műzsája (Murray, 2010).